

Terugblik Anne-Lot Hoek

Journalist-in-residence NIAS september 2016 – januari 2017

Toen ik eind 2013 een boekvoorstel inleverde bij uitgeverij *De Bezige Bij*, had ik nooit voor mogelijk gehouden wat daarop allemaal zou volgen. Niet alleen werd het voorstel geaccepteerd, ook wist ik financiering te vinden en belandde ik als onderzoeksfellow eerst op het Kitlv in Leiden en daarna op het fameuze Nias. Het Nederlandse koloniale verleden in Indonesië, en dan in het bijzonder het bloedige afscheid daarvan, was in 2012 op mijn pad gekomen op de redactie van *Vrij Nederland*, waar ik onder auspiciën van journalist Harm Ede Botje in de (onderzoeks)journalistiek werd ingeleid. Ik had vier jaar – verspreid over zes - geschiedenis gestudeerd aan de Universiteit van Amsterdam, maar in al die jaren vrijwel niets meegekregen over dit verleden. Ik leerde uitgebreid over de Tweede Wereldoorlog en de Koude Oorlog, maar nooit over deze oorlog. Dat verbaasde me in hoge mate. In november schreef ik een stuk over oorlogsmisdaden op Bali, waarover de redactie van *Vrij Nederland* en ik het destijds niet meteen eens werden. Ik voelde een enorme drang om de achterliggende context uit te leggen, terwijl de redactie een spannend stuk wilde met het accent op de gewelddadigheden. Ik begreep dat wel, maar het leidde voor mezelf tot de conclusie dat ik meer wilde doen dan de zoveelste steen in de vijver gooien. Indonesië was veel te groot voor mij alleen, Bali was de ideale casestudy voor een boek waarin ik de verschillende perspectieven van het strijdtoneel naar voren zou kunnen brengen.

In september stapte ik bij het Nias in Amsterdam binnen, en meteen kwam het Nederlandse geweld in Indonesië weer volop in de aandacht. Historicus Rémy Limpach (Universiteit Bern) onderzocht de archieven als eerste uitgebreid, en deed daarop de conclusie dat Nederlands geweld in Indonesië structureel was, het waren met andere woorden, geen incidenten zoals lang was volgehouden door de politiek. Dat nieuws was een jaar daarvoor al op de voorpagina van *NRC Handelsblad* beland, en nu kwam dan ook het boek. Het is zeker geen sluitstuk, en gaf daarom de drie historische instituten die al langer voor een breed onderzoek pleitten, de wind goed in de zeilen. Alhoewel het mijn plan was om me helemaal onder te dompelen in kloosterachtige sferen, werd ik de eerste maand vrijwel geheel in beslag genomen door het mediagebeuren rond de publicatie van Limpach, onder andere in het programma *Buitenhof*, wat ik zowel een geweldige eer vond, als ook heel erg spannend.

Op het Nias was de stemming ondertussen nog wat onwennig. Onze groep vormde de eerste lichte van fellows in het nieuwe pand aan de Kloveniersburgwal in Amsterdam, na de verhuizing uit Wassenaar. De sfeer de eerste maand kon niet verder van de vogeltjes, de bossen en de rust van de voormalige huisvesting liggen, zoals die door zovelen fellows voor ons was geroemd. Er werd stevig door gedruild door de aanwezige bouwvakkers in het pand dat nog niet af was, die daarboven op ook nog eens luid en duidelijk de arbeidsvitaminen via de radio tot zich namen. De situatie in het fellowshuis even verderop was evenwel nog uitdagender: de fellows werden al voor zevenen uit hun bed geboord, en tot overmaat van ramp kroop er vanuit de open leidingen die uit het plafond hingen ook nog eens muizenplaag naar binnen. Een

buitenlandse fellow nam daarop contact op met het hoofd van de verbouwing en liet hem weten ernstig bezorgd te zijn over de muis die hij in zijn vertrek had aangetroffen. De man liet de beduusde fellow vervolgens weten dat hij zich geen zorgen hoefde te maken. “De muis is een vriendelijk dier, hij is er niet op uit je angst aan te jagen. Geef hem een stukje eten, kaas bijvoorbeeld, en hij verdwijnt weer.” Maar ondanks de opstartproblemen, is de nieuwe Nias locatie een prachtig thuis geworden met door haar ligging in hartje Amsterdam ook juist weer voordelen.

Voor een freelance journalist, die aan geen enkele vorm van luxe gewend is, en kwartier houdt in een zogenaamde ‘Bloekas’ in de Jordaan, was het Nias een ongekend paradijs. Een knop waarop je drukt en waar dan boeken uitrollen, een fantastisch kantoor, helemaal voor jezelf, een zolder waarop je je terug kan trekken met een boek, betrokken Nias medewerkers, een heerlijke gecaterde lunch. Ik voelde me tijdelijk van een *fly on the wall* tot een *VIP* gepromoveerd. De contacten met andere fellows waren een verrijking. Het was een groep van grote diversiteit qua achtergrond en ideeën en dat kon er nog wel eens stevig aan toe gaan. Zo raakte een fellow ernstig ontstemd over de vrouwonvriendelijke interpretatie van porno van een van de collega’s die daar onderzoek naar deed, terwijl een andere fellow pornografische, literaire rijmpjes over al zijn exen had gepubliceerd. Ik kwam er achter dat veel vrouwelijke academici feminist zijn, en dat de manier waarop ik als tiener de genderkaart inzette om mijn wiskundeleraar mijn proefwerk te doen laten verbeteren, juist heeft bijgedragen tot het probleem dat hun dochters nog steeds niet serieus worden genomen. Zo was iedere lunch toch vaak weer een bron van uitwisseling van gedachten.

Daarnaast vond die uitwisseling plaats tijdens *five minutes talks*, waarin je je project uitlegt en tijdens de wekelijkse seminars. Ik heb zelf ook wat meer persoonlijk contact gezocht met twee historici en een antropologe, die iets anders deden dan ik, maar waarmee toch ook juist weer veel raakvlak was. Met hun inzichten en suggesties heb ik mijn verhaal naar een hoger plan kunnen tillen. Ze kwamen bijvoorbeeld met literatuursuggesties aan, die, toen ik het las, ineens op een blinde vlek in mijn verhaal bleken te wijzen die ik anders wellicht pas veel later had gezien. Dat leidde ook wel weer een beetje tot paniek, want hoe groot was die berg dan wel niet, van boeken die ik eigenlijk allemaal nog moet lezen, om niet nog meer blinde vlekken te missen? Ook daarin was het contact met academici die zo’n proces vaker doorliepen, erg nuttig. Het zal een grote uitdaging worden om een boek te schrijven dat zowel een verhaal is, als ook een wetenschappelijke vraag beantwoordt, maar dat snijvlak is wel precies wat me boeit, en wat bij het Nias enorm in de verf is gezet.

In november heb ik ook nog een kort bezoek aan Bali gebracht, omdat er precies in die periode een herdenking plaatsvond die belangrijk was voor mijn boek. Het was een heel nuttig bezoek, waarin ik door de nieuw opgedane inzichten, weer tot nieuwe vragen kwam. Bij terugkomst begin december kwam meteen het nieuws dat de regering zich achter het onderzoeksvoorstel van de drie instituten schaarde, en mocht ik aanschuiven bij *Nieuwsuur*. Een belangrijke mijlpaal, al is de precieze invulling van het onderzoek op het moment van schrijven nog onduidelijk. Het zal er hopelijk toe bijdragen om in Nederland tot een bredere

blik op de eigen geschiedenis te komen en een aanleiding zijn om de verbinding met Indonesië op te zoeken. Ik ben zelf vervolgens een harde sprint gaan trekken tegen het einde, met de hoofdstukken waar ik aan werkte. Helaas eindigde het samenzijn in de sfeer van de inauguratie van Trump. Een aantal in Amerika wonende fellows maakte zich grote zorgen over wat ze straks gingen aantreffen thuis, en hoe ze daarmee om zouden moeten gaan, en een fellow was zo afgeleid door de opkomst van het populisme in eigen land, dat ze zich soms afvroeg of ze niet alles uit haar handen moest laten vallen en in het verzet moest gaan. Daarover gingen we in ieder geval contact houden met elkaar. We sloten het semester, naast een prachtige lunch op het Nias, af in het verbouwde fellowshuis. Al het lijden bleek niet voor niets geweest: het grachtenpand was tot de droom van iedere onderzoeker omgetoverd, de muizen hadden hun verlies genomen en de nieuwe groep fellows diende zich alweer popelend aan. Ik ben momenteel herstellende van het zwarte gat waarin ik ben gevallen, maar ga daarna met een schatkist vol bijzondere herinneringen en ervaringen weer aan de slag.

Ik ben het Fonds voor Bijzondere Journalistieke Projecten heel erg dankbaar voor de kans en de gelegenheid om op het Nias te kunnen verblijven, als ook voor de eerdere bijdragen die het Fonds aan mijn project heeft gedaan. Ik vind het heel belangrijk om dit te benadrukken, omdat onafhankelijke onderzoeksjournalistiek steun heeft, zeker in het politieke tijdsgewricht waarin we ons momenteel bevinden.

Anne-Lot Hoek
1 februari 2017